

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2522) ได้ทรงพระนิพนธ์บทความเนื่องในวัน "แม่" ไว้ดังต่อไปนี้ "ในบรรดาคำพูดของมนุษย์ ไม่ว่าจะ เป็นชาติใดภาษาใด คำว่า "แม่" ดูจะเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ที่มนต์ขลัง มีความหมายกินใจอย่างลึกซึ้งและลึกซึ้งมากที่สุด เพราะทุกคนย่อมมี "แม่" เป็นผู้ที่ให้กำเนิด และเป็นเพื่อนเรามาแรกในโลกเลยทีเดียวน และแม้แต่คำสอนในพุทธศาสนายังได้กล่าวถึงเรื่องของ "แม่" ไว้ดังต่อไปนี้

สุททา มาตา	มารดาเป็นผู้ใจดี
ชนษนฺตี มาตา	มารดาเป็นผู้ให้กำเนิด
โปเสนฺตี มาตา	มารดาเป็นผู้เลี้ยงดู
โคเนนฺตี มาตา	มารดาเป็นผู้คุ้มครองรักษา
วิทญฺญนฺตี มาตา	มารดาเป็นผู้เตือนร้อน เป็นห่วงใย"

จากบทพระนิพนธ์ที่อัญเชิญมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ามารดาเป็นบุคคลสำคัญที่จะให้การเลี้ยงดูบุตรด้วยความรัก ห่วงใย และทะนุถนอม มารดาเป็นบุคคลแรกที่บุตรมีความผูกพัน เกิดความรู้สึกอบอุ่น มั่นคง และมีความไว้วางใจ เนื่องจากมารดาจะเป็นผู้ที่มีเวลาใกล้ชิด แสดงความรักอย่างเปิดเผย และมีอิทธิพลต่อบุตรมากกว่าบิดา (Mussen 1984 : 118 ; Hurlock 1959 : 115) ซึ่งการปฏิบัติของมารดาต่อบุตรนั้นยากที่จะหาบุคคลใดมาปฏิบัติแทนอย่างเสมอเหมือนได้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าความรักของมารดาจึงมีค่าเหนือความรู้สึกอื่นใด และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ ซึ่งความรักนี้จะก่อให้เกิดความผูกพันซึ่งกันและกันระหว่างมารดาและบุตร (Schaffer 1978 : 80-92)

การเป็นมารดาถือเป็นเรื่องที่อาศัยการเรียนรู้และทักษะซึ่งต้องใช้เวลาในการฝึกฝน ร่วมกับสัญชาตญาณ ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์จนถึงระยะคลอด และหลังคลอด การที่ทารกจะเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับอิทธิพลที่ทารกได้รับซึ่งอยู่ในครรภ์ของมารดา ซึ่งนับตั้งแต่สภาพภายในครรภ์ ถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมก่อนเกิดที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของทารกในครรภ์ ทารกจะเจริญเติบโตก็โดยอาศัยอาหารจากมารดาถ่ายทอดให้โดยทางสะดือ ถ้ามารดารับประทานอาหารไม่ถูกต้องทั้งปริมาณและคุณภาพ หรือแม้กระทั่งได้รับสารพิษเพียงเล็กน้อยก็จะมีผลต่อการเจริญเติบโตของทารกในครรภ์ ทารกอาจจะขาดอาหาร การเจริญเติบโตไม่เต็มที่ ปัญหาอ่อนแอและพิการได้ (แผน แสงสิงแก้ว 2521 : 18-20) นอกจากนี้แล้วอารมณ์ของมารดาในระยะตั้งครรภ์ก็มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของทารกในครรภ์ด้วยเช่นกัน เพราะการตั้งครรภ์จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งเวนทูรา (Ventura 1982 : 269) ถือว่าความตึงเครียดของพัฒนาการด้านวุฒิภาวะที่สำคัญอันหนึ่งได้แก่การเริ่มเป็นบิดามารดาครั้งแรก หญิงตั้งครรภ์จะต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ให้ได้ เพราะถ้าไม่สามารถปรับตัวได้สำเร็จก็จะมีผลต่อสุขภาพจิตของหญิงตั้งครรภ์ เช่น มีอารมณ์ไม่มั่นคง หรือมีความวิตกกังวลเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อไปยังทารกในครรภ์ เช่น ภาวะทารกในครรภ์ขาดออกซิเจน ทารกมีความพิการแต่กำเนิด คลอดก่อนกำหนดและมีน้ำหนักตัวที่ถ่วง (De Vault 1962 : 464) จากการศึกษาของสแตนเลย์ โซล และโคปานส์ (Stanley, Soule and Copans 1979 : 135-142) เกี่ยวกับความวิตกกังวลของหญิงตั้งครรภ์และผลของความวิตกกังวลต่อการตั้งครรภ์และหญิงตั้งครรภ์เอง พบว่า อายุ ระดับการศึกษาของตั้งครรภ์ มีความสัมพันธ์ในทางลบกับความวิตกกังวลต่อการตั้งครรภ์ การคลอด และอาการทางจิต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อธิบายได้ว่า มารดาและทารกในครรภ์จะมีความสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่ใกล้เคียงกันมาก ความวิตกกังวล หรือความผันแปรทางอารมณ์ มีอิทธิพลต่อสุขภาพอนามัยของทารก เปรียบเสมือนหายใจที่แยกกันไม่ได้ (ปราณีต และมลฤดี 2524 : 169-170)

เนื่องจากในระยะตั้งครรภ์เป็นระยะสำคัญที่สุดในทารกที่หญิงตั้งครรภ์จะปรับตัว และเรียนรู้บทบาทการเป็นมารดา เพื่อเตรียมตัวในการทำหน้าที่ของมารดาตั้งแต่วัยอยู่ในครรภ์ จนกระทั่งสามารถให้การเลี้ยงดูและตอบสนองความต้องการของทารกภายหลังที่เกิดมาแล้ว รูบิน (Rubin 1970 : 502-508) ได้กล่าวถึงบทบาทการเป็นมารดาว่า เริ่มมีพัฒนาการมาตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์

จนกระทั่งหลังคลอด โดยเจตคติและความรู้สึกนึกคิดของมารดาในระยะก่อนคลอดนั้นมีความสำคัญอย่างมากในการผลักดันให้มารดาเกิดความคาดหวังและยอมรับตนเองในฐานะใหม่ นอกจากนี้ไบบริง (Bibring, Quoted in De Garmo and Davidson 1978 : 25) ได้ให้ความเห็นว่าระยะตั้งครรภ์และระยะแรกหลังคลอดของมารดาเป็นภาวะวิกฤตทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้หญิง ซึ่งจะต้องมีการปรับตัวเพื่อเข้ารับบทบาทใหม่และพร้อมที่จะพัฒนาไปสู่ชีวิตภาวะที่ต่อไป ถ้าการปรับตัวเกิดความล้มเหลว นอกจากจะเป็นปัญหาต่อหญิงตั้งครรภ์เอง ยังมีผลกระทบต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกอีกด้วย เพราะบทบาทการเป็นมารดาเป็นภาระบทบาทที่มีการพัฒนาควบคู่ไปกับการสร้างความผูกพันต่อทารกในครรภ์อีกด้วย (Rubin 1977 : 67)

ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกเป็นภาระบทบาทที่เกิดขึ้นทีละเล็กละน้อยตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์จนถึงระยะหลังคลอด (Klaus and Kennel 1982 : 9) โดยหญิงตั้งครรภ์จะแสดงออกถึงความรักใคร่ ห่วงใย และมีปฏิสัมพันธ์กับทารกในครรภ์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสร้างพื้นฐานทางด้านบทบาททางสังคมของทารก (Cranley 1981 : 282-284) การสร้างและพัฒนาความผูกพันต่อทารกในครรภ์ เป็นมโนทัศน์ที่สำคัญอันหนึ่งที่หญิงตั้งครรภ์พึงกระทำ (Deborah 1982 : 17-36) เพราะความผูกพันระหว่างมารดาและทารกเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเจริญเติบโต และพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมของทารก (Aab 1976 : 52) การที่หญิงตั้งครรภ์ไม่สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของมารดาในด้านการสร้างความผูกพันที่ต่อทารกตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ได้แล้วก็อาจเกิดความคับข้องใจ มีความวิตกกังวลสูง หรือมีเจตคติที่ไม่ดีต่อทารกในครรภ์ ซึ่งอาจจะมีผลทำให้คลอดบุตรที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ (Ferreina 1977 : 407) และก่อให้เกิดปัญหาตามมาในภายหลังได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์เป็นความรู้สึกที่ต่อเนื่องและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Prices 1980 : 248) ปัญหาที่พบบ่อย คือ การที่ทารกถูกทำร้าย และถูกทอดทิ้ง หรือมีการเจริญเติบโตชะงักงัน (Cropley 1983 : 13-14) ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กเมื่อโตมาได้แก่ การมีพฤติกรรมทำร้ายตนเอง มีการเจ็บป่วยทางด้านร่างกายอื่นเนื่องมาจากจิตใจ (Littlefield 1973 : 391) นอกจากนี้แล้วมีงานวิจัยอีกหลายเรื่องสนับสนุนเรื่องดังกล่าว เช่น ไทเชอร์ และจาคอบบ์ (Teicher and Jacobb 1966 : 1248-1257) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกันศึกษาพบว่าเด็กที่เกิดมาโดยมารดาไม่ต้องการ เมื่อโตขึ้นอาจมีปฏิกิริยาพยายามฆ่าตัวตาย และวัยรุ่นที่พยายามฆ่าตัวตาย ส่วน

มากมีประวัติที่แสดงว่า บิดา มารดา ไม่ต้องการ และไม่ยากให้เกิดมา ส่วนอิลลิงเวิร์ท (Illingworth 1970 : 67) ได้กล่าวถึงการศึกษาของลอร์เรย์ (Lowrey) ซึ่งได้ศึกษาในสถานเลี้ยงเด็กกำพร้าจำนวน 28 ราย พบว่าเด็กเหล่านี้มีความผิดปกติทางด้านอารมณ์และสังคม คือไม่สามารถให้หรือรับความรักจากผู้อื่น และส่วนใหญ่จะมีพฤติกรรมก้าวร้าว รุนแรง และต่อต้านสังคม เช่นเดียวกับโบลบี (Bowlby) ได้กล่าวถึง ลักษณะของการขาดความรักว่าบุคคลที่ขาดความรักจะให้ความรักแก่ใครไม่เป็น เพราะตนเองไม่เคยรู้จักความรักในตลอดชีวิตของตนเอง (Schaffer 1978 : 96)

การทำร้าย และทอดทิ้งเด็ก ตลอดจนเด็กที่มีความพิการทางด้านร่างกายและจิตใจ นั้นถือว่าเป็นปัญหาของสังคมที่ควรระวังแก้ไขเสียตั้งแต่เริ่มแรก ในทารกกับปัญหาเด็กและเยาวชนนั้น กิเซลล์ (Gesell อ้างถึงในประมวล คัดค้นสัน 2520 : 25) ซึ่งเป็นแพทย์ที่ทำการทดสอบวินิจฉัย และช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ได้เสนอความคิดว่า ควรศึกษาถึงสาเหตุของความผิดปกติตั้งแต่ต้นแล้วรีบให้การช่วยเหลือเสียก่อนที่เด็กจะมีปัญหา ดังนั้นการให้ความรักใคร่เอาใจใส่ผูกพันต่อบุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์จึงถือว่าเป็นการเตรียมพร้อมของมารดาที่ปลอดภัย และเป็นหนทางหนึ่งที่จะสามารถป้องกันปัญหาดัง ๆ ที่อาจจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขาดความรักและความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ ตามมาภายหลัง ซึ่งยากแก่การแก้ไข ส่วนการที่มารดาจะทำหน้าที่ที่ผูกพันหรือบำรุงเลี้ยงดูทารกให้มีคุณภาพได้ดีเพียงใดนั้นต้องอาศัย ความรัก และความผูกพันที่ต่อกับทารกเป็นพื้นฐาน (Rubin 1977 : 67) มารดาที่มีความผูกพันต่อกับทารกจะมีความเชื่อมั่นในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และทารกที่ได้รับความอบอุ่นจากการดูแลที่ต่อมามีโอกาสที่จะเรียนรู้วิธีการปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้ดี (Bowlby 1969 : 179-180) ดังนั้น ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในกระบวนการเลี้ยงดูของมารดาและเป็นปัจจัยพื้นฐานทางด้านพัฒนาการทางสังคมที่ทารกจะเกิดการเรียนรู้ในการที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข (Cranley 1981 : 281 ; Dizon 1984 : 28)

กระบวนการของความผูกพันระหว่างมารดาและทารก อาศัยปัจจัยที่สัมพันธ์กันระหว่างกระบวนการด้วยกัน ได้แก่ ความเจ็บป่วย หรือความทุกข์ทรมานของมารดาขณะตั้งครรภ์หรือระยะคลอด ประสบการณ์การเลี้ยงดูที่มารดาเคยได้รับ ความสัมพันธ์กับสามีและบุตรคนก่อน ความพึงพอใจ

ในเพศและรูปร่างของตนเอง (Johnson 1979 : 17) ภาวะของมารดา การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลใกล้ชิด ความสามารถในการเผชิญปัญหาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความต้องการและการยอมรับการตั้งครรภ์ อึดมโนทัศน์ ความกลัว และความคิดฝันในช่วงตั้งครรภ์ (Gilbert and Harson 1986 : 71) การได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลสำคัญ การเคลื่อนไหวของทารกในครรภ์ ซึ่งจะเกิดขึ้นในระยะที่สองของการตั้งครรภ์ (Swanson 1978 : 35-36) และนอกจากนี้ กอทท์แซคเกอร์ (Gottsacker 1978 : 150) ยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและทารกคือ ปัจจัยทางด้านครอบครัว ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม และปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากการตั้งครรภ์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทของหญิงตั้งครรภ์ เมอร์เซอร์ (Mercer 1981 : 73-77) กล่าวว่าบทบาทการเป็นมารดาเป็นงานหนักผู้ที่มีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเท่านั้น จึงจะสามารถจะกระทำบทบาทได้ดี การที่หญิงตั้งครรภ์ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพและบทบาทใหม่ถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินที่สำคัญที่สุดของบุคคลในการมีภาวะ และมี ความรับผิดชอบแบบผู้ใหญ่ (Hurlock 1980 : 310) ดังนั้น อายุจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยบ่งชี้ ภาวะของหญิงตั้งครรภ์ว่าจะปฏิบัติตามบทบาทการเป็นมารดา ในด้านให้การความรัก และความผูกพันต่อทารกในครรภ์ ได้ดีมากน้อยเพียงใด

ระดับการศึกษาและรายได้ของครอบครัว เป็นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ เพราะการศึกษามีบทบาทสำคัญในการแบ่งชนชั้นทางสังคม กล่าวคือ บุคคลที่มีการศึกษาสูงย่อมมีโอกาสดีในการเลือกดำเนินชีวิต ส่วนผู้ที่ได้รับการศึกษาต่ำย่อมได้รับการปฏิบัติทางสังคมที่แตกต่างกัน (เอานท์ อภิภากรมย์ 2515 : 177) ระดับการศึกษาค่อนข้างมีความสำคัญอย่างใกล้ชิดกับรายได้ของครอบครัว และสถานภาพทางสังคม เพราะรายได้ของครอบครัวเป็นปัจจัยที่สามารถแสดงถึงสถานภาพที่ได้มาภายหลัง หรือได้มาโดยใช้ความสามารถ (Achieved Status) เป็นตำแหน่งที่ต้องดิ้นรนหาด้วยความสามารถ และสติปัญญาของตนเองและครอบครัว ความมั่นคงของทรัพย์สินสมบัติ และรายได้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งชนชั้น ความมั่นคงทำให้มีโอกาสเลือกดำเนินชีวิต และหาความสำเร็จได้มาก และง่ายขึ้น (สุพัตรา สุภาพ 2520 : 172) ในการศึกษาถึงปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อ

สุขภาพของแม่และเด็ก อำเภอบางปะหัน จังหวัดอยุธยา ของวชิรา กศิปโกศล (2521 : 115) พบว่ากลุ่มสตรีที่มีระดับการศึกษาและรายได้สูงจะมีการปฏิบัติตนทางด้านอนามัยแม่และเด็กดีกว่ากลุ่มสตรีที่มีรายได้ต่ำ และจากการศึกษาของสุวรรณีย์ ศรีจันทร์ธนาภา (2527 : 72) พบว่า บิดามารดาที่มีระดับการศึกษาและรายได้สูงจะมีความพร้อมในการเป็นบิดามารดามากกว่าบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาและมีรายได้ต่ำกว่า

ลักษณะของครอบครัว มีความสำคัญต่อการปรับตัวของหญิงตั้งครรภ์ เพราะลักษณะที่แตกต่างกันทำให้การดำรงชีวิตแตกต่างกัน หญิงที่เข้าสู่บทบาทการเป็นมารดาครั้งแรก ที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดิมจะมีความรู้สึกอบอุ่น มั่นใจ ในการดำเนินชีวิตมากกว่าอยู่ในครอบครัวเดี่ยวที่อยู่กับสามีตามลำพัง การแยกตัวเองออกจากครอบครัวชยายจะทำให้ขาดแบบอย่างการเป็นมารดา และขาดความช่วยเหลือแนะนำในการเลี้ยงดูทารก และรู้สึกผิดที่ไม่สามารถเป็นมารดาที่ดีได้ (Chinn and Leonard 1973 : 451-455) จากการศึกษาของพัชราพร เกิดมงคล (2531 : 114) พบว่า หญิงตั้งครรภ์ที่มาจากครอบครัวชยายจะมีความวิตกกังวลต่ำกว่าหญิงที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยว ความวิตกกังวลนี้จะส่งผลต่อไปถึงความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ ซึ่ง กนกทิพย์ คุณะวนิชพงษ์ (2530 : 78) ได้ทำการศึกษา พบว่าความวิตกกังวลมีความสัมพันธ์ในทางลบกับสัมพันธภาพ ระหว่างมารดาและบุตรในหญิงตั้งครรภ์ที่มีภาวะเสี่ยง

การวางแผนการตั้งครรภ์ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการเตรียมพร้อมในการเป็นมารดา เพราะมารดาที่มีความรู้สึกผูกพันต่อทารกในครรภ์แล้ว จะมีการวางแผนและเตรียมการคลอดให้ดำเนินไปด้วยดี (Leifer and Chojnacki, Quoted in Cranley 1981 : 281)

อึดมโนทัศน์ มีผลต่อความผูกพัน ระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ ทั้งนี้เพราะอึดมโนทัศน์จะเกี่ยวข้องกับความรู้ เจตคติ ความรู้สึก ความคิด ความเข้าใจ และการยอมรับตนเอง (Jasmin and Trygstad 1979 : 4) อึดมโนทัศน์เป็นศูนย์กลางหรือส่วนสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรม และการประพฤติตัวของบุคคล (Stuart and Sundeen 1979 : 120) ครอพลีย์ (Cropley 1979 : 18) กล่าวว่ามารดาที่มีอึดมโนทัศน์ในทางลบมักจะขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้มารดาไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามบทบาทของการเป็นมารดาที่ดีได้ ในทางตรงกันข้ามถ้ามารดา

มีอุดมคติในทางบวก มีแนวโน้มที่จะสร้างความผูกพันหรือความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับบุตรของตน และคนอื่น ๆ ได้ดีด้วย (Moore 1983 : 935)

คู่สมรสเป็นบุคคลสำคัญที่ใกล้ชิด และเป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมของหญิงตั้งครรภ์ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาจะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมหรือขัดขวางความสำเร็จของหญิง และการปรับตัวในระยะตั้งครรภ์ ถ้าความสัมพันธ์ราบรื่น จะทำให้การปรับตัวในระยะนี้ประสบความสำเร็จ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาล้มเหลว จะทำให้หญิงตั้งครรภ์มีเจตคติที่ไม่ดีต่อการตั้งครรภ์ ไม่สามารถปรับตัวและอดทนต่อการเปลี่ยนแปลงในระยะตั้งครรภ์ ซึ่งอาจจะถึงขั้นไม่ต้องการบุตรได้ ดังนั้นสัมพันธภาพของคู่สมรสจึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความสุขในชีวิตครอบครัว และความสำเร็จของการปรับตัวต่อการเป็นบิดามารดาด้วย (Deborah 1982 : 200)

การสนับสนุนทางสังคม เป็นปัจจัยทางด้านจิตสังคมที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมให้หญิงตั้งครรภ์สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในขณะตั้งครรภ์ ซึ่งถือว่าเป็นภาวะวิกฤตตามพัฒนาการของชีวิต การช่วยเหลือทางสังคมจะช่วยให้ผู้ประสบกับเหตุการณ์ในชีวิตเกิดความมั่นคงทางจิตใจ เนื่องจากมีผู้ให้คำแนะนำให้ความช่วยเหลือและกำลังใจ นิคคอลลส์ คาสเซิล และ แคนแลน (Nuckolls, Cassel and Kaplan 1972 : 431-441) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะวิกฤตของชีวิต การช่วยเหลือทางจิตสังคมและผลของการตั้งครรภ์ พบว่า หญิงตั้งครรภ์ที่มีความรุนแรงของเหตุการณ์ในชีวิตมากในขณะตั้งครรภ์หรือก่อนตั้งครรภ์ ซึ่งได้รับความช่วยเหลือทางจิตสังคมมาก จะเกิดภาวะแทรกซ้อนของการตั้งครรภ์น้อยกว่าหญิงตั้งครรภ์ที่มีความรุนแรงของเหตุการณ์ในชีวิตมากและได้รับความช่วยเหลือทางสังคมน้อย และจากการศึกษาของ Cranley พบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ (Cranley 1979 : 3662-B)

ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ แม้ว่าจะ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่ความผูกพันของมารดาที่มีต่อทารกในครรภ์อาจมีความแตกต่างกันไปตามปัจจัยต่าง ๆ ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม และตัวหญิงตั้งครรภ์เอง การที่มารดาไม่สามารถสร้างและพัฒนาความผูกพันใน

ทางที่ต่อทารกในครรภ์ได้ย่อมมีปัญหาต่อเนื่องตามมามากมาย ดังนั้น ทารกที่ขาดการเหลียวแลตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เมื่อเกิดมาจะมีผลทางการทางด้านร่างกายและจิตใจล่าช้ากว่าปกติ ทั้งนี้เนื่องมาจาก ทารกในครรภ์มีโอกาสที่จะได้รับรู้ความทุกข์ใจ และรับรู้ด้วยว่ามารดาไม่ยินดีที่จะให้ตนเองเกิดมา (สันธนา เดชาติวงศ์ ณ. ออยุธยา 2526 : 41)

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะของครอบครัว ราชได้ของครอบครัว การวางแผนการตั้งครรภ์ อึดมในทัศน สัมพันธภาพของคู่สมรส และการสนับสนุนทางสังคม ในการศึกษาความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ที่อยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยนั้น ถ้าจะนิยามกันตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ถือว่าภาคเหนือตอนบนเป็นส่วนหนึ่งของภาคเหนือในประเทศไทย แต่ถ้ามองในแง่ของวัฒนธรรมแล้ว ภาคเหนือเอง นักสังคมวิทยา ยังแยกให้เห็นความแตกต่างของลักษณะวัฒนธรรมของภาคเหนือตอนบนและภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทยว่าจังหวัดที่เอจะถือได้ว่าอยู่ในเขตของวัฒนธรรมภาคเหนือ โดยแท้จริงแล้ว ก็คือ จังหวัดในภาคเหนือตอนบนเป็นส่วนใหญ่ ส่วนภาคเหนือตอนล่างนั้นมีลักษณะวัฒนธรรมจะเอนเอียงไปทางด้านของภาคกลาง และภาคอีสาน หรือผสมกันทั้งสามภาคมากกว่าจะแสดงถึงวัฒนธรรมทางภาคเหนือของประเทศไทยอย่างแท้จริง (สนิท สนิมครการ 2521 : 47) วัฒนธรรมของภาคเหนือตอนล่างและภาคเหนือตอนบนที่มีความแตกต่างกันได้แก่ พฤติกรรมการบริโภคของหญิงตั้งครรภ์จะมีความแตกต่างหลากหลายกันไปตามความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การงดรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ หรืองดของแสลงในขณะตั้งครรภ์ จากการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการกินของคนไทยภาคเหนือตอนล่าง พบว่าการงดของแสลงในขณะตั้งครรภ์ได้แก่กล้วยสุก อาหารเผ็ด เผือก มัน ปลากระดี่ เพราะเชื่อว่าจะทำให้คลอดยาก และทำให้เด็กผิดปกติ เช่น หัวล้าน หัวดื้อ (สถาบันวิจัยโภชนาการ 2528 : 65-66) ส่วนการศึกษาในกลุ่มคนไทยภาคเหนือตอนบน พบว่าเหตุผลสำคัญของการห้ามรับประทานอาหารบางชนิดขณะตั้งครรภ์ คือ การคลอดยาก และเด็กอาจมีความผิดปกติทางสรีระหรือบุคลิกภาพ แต่ชนิดของอาหารแตกต่างกัน เช่น ห้ามรับประทานผลไม้แปด ผักที่เป็นเถาเลื้อย หอย อาหารเผ็ดหรือขม เพราะจะทำให้คลอดยาก และห้ามรับประทานอาหารที่ค้างคืน เหล้า ตัวต่อหรือแตน เพราะเชื่อว่าจะทำให้เด็กสมองทึบ ดื้อและดุดเป็นต้น และนอกจากนี้แล้ว

ยังมีข้อห้ามหรือข้อควรปฏิบัติสำหรับหญิงตั้งครรภ์ เพื่อดูแลสุขภาพของมารดาและทารกในครรภ์ อีกมากมาย ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด (ยิ่งยง เทาประเสริฐ 2529 : 53-65)

จากที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่าบริบทนิสัยของหญิงตั้งครรภ์ในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันจะแสดงถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพราะชนธรรมนิยมและความเชื่อถือจะมีบทบาทกำหนดพฤติกรรมทางด้านอนามัยของบุคคลแตกต่างกันออกไป (สมชาย สุนันต์วิเศษ 2525 : 82) ดังนั้น พฤติกรรมของหญิงในขณะตั้งครรภ์ที่นอกเหนือไปจากบริบทนิสัย ย่อมมีความแตกต่างกันด้วย ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ (Gottsacker 1978 : 150) ซึ่งหญิงตั้งครรภ์ส่วนใหญ่ก็จะมองการตั้งครรภ์ และมีการปฏิบัติตนไปในทิศทางที่สังคมและวัฒนธรรมกำหนด เพราะสังคมและวัฒนธรรมจะถูกฝังอยู่ในผู้เลี้ยงดู และถ่ายทอดไปสู่บุตร (สัจจนา อารีพรรค 2524 : 64) ผู้วิจัยในฐานะเป็นพยาบาลที่มึนหน้าที่โดยตรงต่อการดูแลมารดาและทารก ที่ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ตลอดจนเป็นพื้นที่ศึกษาพยาบาล และผดุงครรภ์ จึงตระหนักถึงความสำคัญ และต้องการทราบถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่คัดสรรมากับความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ เพื่อที่จะนำผลที่ได้จากการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการบริหารทางการพยาบาล การปฏิบัติการพยาบาล และการเรียนการสอน เพื่อให้การพยาบาลมารดาและทารกมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพราะพยาบาลเป็นบุคคลสำคัญที่จะให้การดูแลทั้งมารดาและทารก ตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนกระทั่งคลอด และหลังคลอด มากกว่าบุคลากรอื่น ๆ ในทีมสุขภาพ การที่พยาบาลทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์แล้ว ก็จะสามารถให้การพยาบาลในด้านต่าง ๆ ส่งเสริมการสร้างเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความผูกพันในอีกที่จะส่งผลต่อเนื่องจนกระทั่งทารกคลอดและเติบโต เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีพัฒนาการที่สมบูรณ์ทุกด้าน และเป็นการป้องกันมิให้เกิดปัญหาการทอดทิ้งหรือทำร้ายบุตร เพราะคุณภาพของคนในชาติจะดีได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของมารดาและทารกซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย
2. เพื่อเปรียบเทียบความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ จำแนกตามสภาพส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ ลักษณะของครอบครัว รายได้ของครอบครัว และการวางแผนการตั้งครรภ์
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะของครอบครัว รายได้ของครอบครัว การวางแผนการตั้งครรภ์ อึดมโนทัศน์ สัมพันธภาพของคู่สมรส และการสนับสนุนทางสังคมกับ ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย
4. เพื่อศึกษาตัวทำนายความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย คือ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะของครอบครัว รายได้ของครอบครัว การวางแผนการตั้งครรภ์ อึดมโนทัศน์ สัมพันธภาพของคู่สมรส และการสนับสนุนทางสังคม

ปัญหาในการวิจัย

1. ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เป็นอย่างไร
2. หญิงตั้งครรภ์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยที่มีความแตกต่างกันในเรื่อง อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ ลักษณะของครอบครัว รายได้ของครอบครัว และการวางแผนการตั้งครรภ์ จะมีความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ แตกต่างหรือไม่
3. อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะของครอบครัว รายได้ของครอบครัว การวางแผนการตั้งครรภ์ อึดมโนทัศน์ สัมพันธภาพของคู่สมรส และการสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์กับความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยหรือไม่

4. อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะของครอบครัว รายได้ของครอบครัว การวางแผน การตั้งครรรค์ อีตมโนทัศน์ สัมพันธภาพของคู่สมรส และการสนับสนุนทางสังคม สามารถทำนาย ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรรค์ ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ได้หรือไม่

แนวเหตุผลและสมมติฐานการวิจัย

จากเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันระหว่างมารดาและทารกที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่าการตั้งครรรค์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม การปรับตัวเพื่อรับบทบาทของการเป็นมารดาที่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาควบคู่ไปกับการสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ (Rubin 1977 : 67) กระบวนการของความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์จะค่อย ๆ เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ระยะตั้งครรรค์ และต่อเนื่องไปจนถึงระยะหลังคลอด ถ้ามีการขัดขวางพัฒนาการของความผูกพันในระยะใดระยะหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ และพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของทารกในเวลาต่อมา ดังนั้นปัจจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนในการส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ จึงได้รับความสนใจและศึกษาอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นแนวทางในการช่วยเหลือหญิงตั้งครรรค์ให้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะมารดาได้อย่างสมบูรณ์ การสร้างและพัฒนาความผูกพันต่อทารกในครรภ์ . จำเป็นต้องอาศัย ภูมิลักษณ์ ความพร้อมทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ตลอดจนปัจจัยทางด้านสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของหญิงตั้งครรรค์ (Clark, Affonso and Harris 1979 : 514 ; Gottsacker 1978 : 205) จากการศึกษาของ สุวรรณี ศรีจันทร์อรานา (2527 : บทคัดย่อ) พบว่าบิดามารดาที่มีอายุ ระดับการศึกษา และรายได้อยู่ในระดับสูง จะมีความพร้อมในการเป็นบิดามารดาได้ดีกว่าบิดามารดาที่มีอายุ ระดับการศึกษา และรายได้อยู่ในระดับต่ำ ส่วนเมธีรัตน์ ภาคชู (2526 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพบว่ามารดาที่มีอายุสูงกว่า มีการรับรู้บทบาทการเป็นมารดาดีกว่าหญิงตั้งครรรค์ที่มีอายุต่ำกว่า การรับรู้บทบาทหรือการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมความผูกพันของมารดาต่อทารกในครรภ์ ยังต้องอาศัยปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ อีตมโนทัศน์ ซึ่งอีตมโนทัศน์เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ และสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผู้ที่มีอีตมโนทัศน์สูงจะสามารถประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ตามความมุ่งหวัง มองตนตามความเป็นจริง มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง

และมีสัมพันธภาพที่ต่อเนื่องกัน อุตม ในทัศน์จะมีลักษณะ ไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีภาวะและ สิ่งแวดล้อม (Lauer and Handle 1983 : 274 ; Kendler 1981 : 459-461)

เนื่องจากในระยะตั้งครรรภ์ เป็นระยะหนึ่งของชีวิตครอบครัวที่ทั้งสามีและภรรยาจะต้อง มีการปรับตัวในหลาย ๆ ด้าน เมื่อเตรียมตัวต่อบทบาทใหม่ของการเป็นบิดามารดา โดยเฉพาะ สามีภรรยาที่มีบุตรคนแรกมักจะพบความขัดแย้งกันเอง ซึ่งเป็นสาเหตุของการพัฒนาความสัมพันธ์ใน ครอบครัวชั้นใหม่ การสร้างรูปแบบของความสัมพันธ์ใหม่นี้ก็จะเกิดขบวนการทางอารมณ์ที่อาจทำ ให้เกิดความตึงเครียด คู่สมรสอาจพบว่าตนเองอยู่ในภาวะวิกฤตได้ (Brook 1984 : 223-228) ถ้าคู่สมรสมีความรู้สึกพึงพอใจซึ่งกันและกันมีการวางแผนร่วมกันในการที่จะมีบุตร และยินดีต่อการ มีสมาชิกใหม่ ก็จะทำให้หญิงตั้งครรรภ์มีเจตคติที่ดีต่อการตั้งครรรภ์ มีความมั่นใจต่อการตั้งครรรภ์ และเตรียมพร้อมต่อบุตรที่จะเกิดมา (shannon 1979 : 378) จากการศึกษาของรุจิรา อุมวาทพานิช (2526 : บทคัดย่อ) พบว่าหญิงตั้งครรรภ์ที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสมักประสบความ แดกจั่ววในครอบครัว และไม่ต้องการบุตร ทำให้ความสนใจในการปฏิบัติตนและบุตรในครรรภ์ลดน้อย ลงไป เช่นเดียวกับการศึกษาของประภารัตน์ ทวีเกียรติตระกูล (2528 : 50) พบว่าครอบครัวที่ แดกแยกมักเกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ของสามีและภรรยา เกี่ยวกับอายุ ระดับการศึกษาของสามี รายได้ของครอบครัว สัมพันธภาพความไม่พอใจชีวิตสมรสของสามี และมักตามมาด้วยปัญหาการ หย่าร้าง สามีละทิ้ง ทำให้หญิงมีครรรภ์ไม่ต้องการบุตร จึงละเลยต่อการปฏิบัติตนในการดูแล ทัศนโนมบุตร

นอกจากสามีจะเป็นบุคคลสำคัญที่ใกล้ชิด คอยให้ความช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจแล้ว หญิงตั้งครรรภ์จำเป็นต้องปรับความสัมพันธ์ และได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลสำคัญอื่น ๆ เช่น ญาติ พี่น้อง หรือเพื่อนฝูง เพราะหญิงที่เข้าสู่บทบาทการเป็นมารดาครั้งแรก โดยเฉพาะมารดาที่อยู่ใน ครอบครัวเดี่ยวจะเกิดความตึงเครียด ได้มาก เนื่องจากการแยกตัวออกมาจากครอบครัวชาย ทำให้ขาดแบบอย่างของการเป็นมารดา และขาดความช่วยเหลือในการเลี้ยงดูทารก (Chinn and Leonard 1980 : 22-23) นอร์เบคและแคพแลน (Norbeck 1983 : 48 ; Caplan 1972 : 121) ได้ศึกษาพบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับการปฏิบัติตนของหญิงตั้งครรรภ์ในการดำรงไว้ซึ่งสุขภาพของตนเองและทารกในครรรภ์ และการ

สนับสนุนทางสังคมจะเป็นแรงผลักดัน ทำให้หญิงตั้งครรภ์มีอาการมั่นคง และตั้งครรภ์อย่างมีความสุข มีความคาดหวัง และเตรียมพร้อมต่อบุตรที่จะเกิดมา เนื่องจากคนเรามักจะรับรู้และสร้างความคิดเห็นเกี่ยวกับตนตามความคิดเห็นของคนอื่นที่มีต่อตน (Moore, et al. 1978 : 138)

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานดังนี้

1. หญิงตั้งครรภ์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยที่มีความแตกต่างในเรื่อง อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ ลักษณะของครอบครัว รายได้ของครอบครัว และการวางแผนการตั้งครรภ์ จะมีความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์แตกต่างกัน
2. อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะของครอบครัว รายได้ของครอบครัว การวางแผนการตั้งครรภ์ อึดมโนทัศน์ สัมพันธภาพของคู่สมรส และการสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย
3. อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะครอบครัว รายได้ของครอบครัว การวางแผนการตั้งครรภ์ อึดมโนทัศน์ สัมพันธภาพของคู่สมรส และการสนับสนุนทางสังคม สามารถร่วมกันทำนายความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยได้

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรบางประการ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะของครอบครัว รายได้ของครอบครัว การวางแผนการตั้งครรภ์ อึดมโนทัศน์ สัมพันธภาพของคู่สมรส และการสนับสนุนทางสังคม กับความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ ที่อยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยเท่านั้น
2. การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาในหญิงตั้งครรภ์ปกติ และเป็นครรภ์แรก อายุครรภ์ระหว่าง 28-40 สัปดาห์ มีภูมิลำเนาในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ไม่น้อยกว่า 2 ปี และมาฝากครรภ์ที่หน่วยฝากครรภ์ในโรงพยาบาลของรัฐ สังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่อยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ข้อตกลงเบื้องต้น

ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ อັตมโนทัศน์ สัมพันธภาพของคู่สมรสของหญิงตั้งครรภ์ และการสนับสนุนทางสังคม สามารถวัดได้ โดยให้หญิงตั้งครรภ์รายงานด้วยตนเอง ถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงและเชื่อถือได้

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรทำนาย ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะของครอบครัว รายได้ของครอบครัว การวางแผนการตั้งครรภ์ อັตมโนทัศน์ สัมพันธภาพของคู่สมรส และการสนับสนุนทางสังคม

ตัวแปรเกณฑ์ ได้แก่ ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

หญิงตั้งครรภ์หมายถึง หญิงที่มีการตั้งครรภ์เป็นครั้งแรก ครรภ์ปกติ ไม่มีภาวะแทรกซ้อนใด ๆ ในระยะตั้งครรภ์ และมีอายุครรภ์ ตั้งแต่ 28-40 สัปดาห์

ลักษณะของครอบครัว หมายถึง ลักษณะครอบครัวของหญิงตั้งครรภ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น ครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย

ครอบครัวเดี่ยว หมายถึง ครอบครัวของหญิงตั้งครรภ์ที่แยกออกมาอยู่ตามลำพัง
ครอบครัวขยาย หมายถึง ครอบครัวของหญิงตั้งครรภ์ที่อาศัยอยู่กับบิดา มารดา หรือญาติพี่น้องของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

รายได้ของครอบครัว หมายถึง รายได้ของหญิงตั้งครรภ์และสามีรวมกันต่อเดือน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ระดับ จำแนกตามการแบ่งรายได้ของประชากรของธนาคารแห่งประเทศไทย

น้อยกว่า 2,000 บาท	4,001 - 6,000 บาท
2,000 - 4, 000 บาท	6,000 บาทขึ้นไป

การวางแผนการตั้งครรภ์ หมายถึง ความต้องการและการเตรียมพร้อมของหญิงตั้งครรภ์ในการที่จะมีบุตรครั้งนี้

อัตมโนทัศน์ หมายถึง การรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ รวมทั้งค่านิยม ของหญิงตั้งครรภ์ที่มีต่อตนเอง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น อัตมโนทัศน์แบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านการศึกษา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และด้านความพึงพอใจในตนเอง

สัมพันธภาพของคู่สมรส หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาที่มีต่อกัน ในการดำเนินชีวิตครอบครัว ซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับการใช้เงิน การใช้เวลาว่าง การสังสรรค์ การงาน การตัดสินใจ ความรัก ความเอาใจใส่ และความสัมพันธ์ทางเพศ

การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่หญิงตั้งครรภ์ติดต่อสัมพันธ์กับคนในกลุ่มสังคม ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่ใกล้ชิด สามารถติดต่อขอความช่วยเหลือหรือให้ความช่วยเหลือได้ เช่น พี่เมียนดา มารดา ญาติพี่น้อง หรือเพื่อน แล้วมีความพึงพอใจต่อความจำเป็นพื้นฐานที่ได้รับจากสังคมนั้น ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ชนิด คือ การสนับสนุนทางอารมณ์ การสนับสนุนทางวัสดุอุปกรณ์ การได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่า และการสนับสนุนทางข้อมูลข่าวสาร

ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ หมายถึง อารมณ์และความรู้สึกนึกคิดหรือพฤติกรรมของหญิงตั้งครรภ์ที่แสดงออกถึงความรักใคร่ผูกพันต่อทารกในครรภ์ได้แก่ การแสดงตนตามบทบาทการเป็นมารดา การยอมรับความเป็นบุคคลของทารกในครรภ์ว่าแตกต่างไปจากตนเอง การมีปฏิสัมพันธ์กับทารกในครรภ์ การสนใจและคาดหวังคุณลักษณะเฉพาะของทารกในครรภ์ และการเสียสละตนเองเพื่อทารกในครรภ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางให้ผู้บริหารโรงพยาบาลนำมาวางแผนในการปรับปรุงบริการด้านการพยาบาล มารดาและทารกให้เหมาะสมแก่การเสริมสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์
2. เป็นแนวทางในการพัฒนาวิปฏิบัติการณ์การพยาบาลแก่หญิงตั้งครรภ์ โดยนำมาใช้ในการวางแผนการพยาบาลเกี่ยวกับการให้ความรู้ คำปรึกษา และการแนะนำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยให้หญิงตั้งครรภ์เห็นความสำคัญ มีการสร้างและพัฒนาความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ให้ดำเนินไปด้วยดีตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ไปจนกระทั่งถึงระยะหลังคลอด
3. เป็นแนวทางในการให้ข้อเสนอแนะต่อการจัดการเรียน การสอนด้านการพยาบาล มารดาและทารก โดยเน้นเนื้อหาสาระตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อความผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์
4. เป็นแนวทางในการค้นคว้าวิจัยในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกันต่อไป